

ד ו ר ב ב מ ב ח נ

(מאמר שני על ימי צקלג' לס. יזהר)

מאת יוסף אורבך

במאמר הקודם עמדנו על המבנה הר מיוחד של ימי צקלג'. אחת המסקנות שהיסקנו היא שאין ימי צקלג' רומאן במובן שגורגים ליחס לצורה ספרותית זו. אלא גובלה או סיפור. יזהר לא התכוון לתאר את כל תקופת מלחמת השחרור ונמצא אפילו מלחשוף את דיוקנו המלא של הדור הצעיר בישראל, שהיה או בשדות הקרב. גיבור הגובלה שלו הוא השכבה הצעירה ביותר של דור הזוחמים בשלהי מלחמת השחרור. מדוע צמצם כל כך את הנושא? על כמה מן המניעים האמנותיים עמדנו כבר. פיענוח המניעים האחרים יעמידנו על האידאיה המרכזית של היצירה כולה. ואולי יתן גם בידינו את המפתח לבחינתה. שכן, יזהר לא התכוון בספר להאר לנו פרק היסטורי מהעבר הקרוב. הוא רצה לתהות כאן על מהות משברו של הדור השני בישראל כיום. וכך פנה אל התקופה, כשבג' תשח"ד אלה המהווים כיום את היסוד המוסד של הדור הצעיר בארץ. היו בשדות הקרב, חלמו לחמה שחתו הם ולמדו מנסיונם הפר את ערך האמיתות. ש בשמן הקריבו חייהם אז, — ואשר בהרבה מהן הם כופרים כיום. נראה לי, שאין יזהר מסכים לדעה המקובלת אצלנו, שסיבות המשבר נעוצות בהשתלשלות ההיסטורית, בישראל ובעמים. בשנות שלאחר מלחמת השחרור. לא הוא כחפש אותן בתקופת הילדות והשחרור של דור זה, בשנות השלושים והארבעים, במוצאו, באווייה בה גדל ונתהוץ ערב המלחמה ובלעזוז הגדול, שספדו בשדות הקסל של מלחמת השחרור. חתן זה בחיי הדור השני בישראל, דור טראגי, שלא הוכן כראוי ושנתגלה בכפל דמות — הוא הציר המרכזי של ימי צקלג'.

עמדנו כבר על התופעה המורח, שאין הוא מתאר את גיבוריו בתוך סכול הכוחות ההיסטוריים, שפעלו אז בארץ. הוא מייחד אותם, מתעלם מכל מה שביקשם, וממלא אך ורק בהם את החל היצירה, כאילו ביקש להוציאם מן המסגרת ההיסטורית הריאלית ולהכניסם לי מעבדת היוצר, להסתכל בהם בלבד, ומתוך תוכנם לגלות את האזשים המכשירים אותם לדור הקודם, והתהווותם מן מטרותם בניהם. תהינו על צורת עיצוב זה, חיפשנו משלה בספרות המודרנית — ולא מצאנו. עיון נוסף הבהיר לנו את המסמעות הסמלית שבדרך עיצוב זו. יזהר מתאר חסיבת נוער זו כשהוא לעצמה, מבודדת, ללא זיקת גומלין לכוחות התברתיים ההיסטוריים, התוריים — משום שהוא סובר, שדחיקת כזה טהגלה ייחודה של שכבת נוער זו ויסוד

יכולת ביקורתית. הפינוק בבית (בקיבוץ או בעיר) האהבהבות המדומות והאהבות האמיתיות, תנועות הנוער, המחנות, ה אירגונים היישוביים והצבאיים ומעל ל כול — הקיבוץ ומשימות הדור שהת בטאו ביצירה ובניין, בהגנה על היש, על החיים, על הנפש — כל אלה גרפו אותם והלהיבום. כך נוצר המיתוס בכבר צעיר ישראלי חדש: חסון, מעשי, פשוט, זקוף קומה וישר דרך, ללא חת בקרב וללא בעיות טורנטיות וסכסוכי נפש, אהוב עבודה, צמוד לנוף הארץ, הכלל צבר דוקרני ומחוספס כלפי חוץ ומתוק בתוכו, דור אידאלי של מג עמים. והנה פרצה מלחמת השחרור. בשלביה הראשונים הלך הדור הצעיר ליירות הקרב בהתלהבות. (ניזכר נא בתמונת האקושים) אך כאן מיהר להת בגר, פקח את עיניו — ונתחלחל. הנפש נפצעה, האידאליים נתמוזמו, ואיתם אבד המצפן האידאלי, בו צידדו אבותיו ומוריו, יותר גבון: מעולם לא היו מקר בלים עליו שיטות החינוך, הצינונות, העיירה הגלותית, שממנה באו אבותיו, אבות הגבורה שלהם, ותמיד דחוהו צלמי הבלהות של הפליטים, שבאו ארצה כשהוא נושאם על כתפיו בלילות אפלים — כל אלה רק נסבלו על ידו כל עוד לא נעמד במבחן החמור. יחידים כמו קובי החבלן הרגישו בנפשם תח צויה עוד קודם לכן, לפני הרעש, אך הרוב למד את האמת האכזרית רק בש דות הקרב. כאן, בעומדם מול גורלם המר — לא יכלו עוד להימשך כסה רורים אחרי גגותה ואורות מדומים. והנה עם נעירת העצבים ובלוי הגי רבות של המוסכמות, נתברר, שהדבר הוא יצור מורכב ומסוכן למדי, ושח סריכ לו, כביכול, ערכים של ממש. הוא נטול שורשים, משולל מסורת, חסר תרבות אמיתית, חלש וריק. בעומדו בתוך מול הקוסמוס, תועה ונבון ב עולם מבלבל וזקק הוא חמס מני אב תיו מורו, מדריכו, נגד עם ישראל. הצינונות, ההיסטוריה של עמו נגד הכול.

באווירה זו חיים, נלחמים, נושלים וק מים גיבורי — הספר, כאן מיסר הלוקש — ונחשף התוך האמיתי של האדם וצביר באיברים מורששים בקרקע מר

הצעיר. מסתבר, שבפעם אין הצבר מ עור אחד. יש בו גרפים וחרוצים, חול מים וציניקאים, מחפשי אלוהים ואנשי זימה, גיבורים ופחדנים. כאן גם נבחן האדם, כוח עמידתו נבדקים הערכים ונרקמים החלומות לעתיד. וכל זה בא חירד וחוסה, בהרגשה של יתמות וב יתות, של חוסר אונים ושל אף-על-פי-כן אלא שההרס הוא גדול. ומתנגבים חידקי ההרס והמשבר לעתיד לבוא. ויצויין: יזהר גוהר מלהיתפס לפא כאליוס פשטני. רוצה הוא לבחון את האדם על כל גיליו. לפיכך מכניס הוא במשך ימי הקרב, בזמן הנסיבות והכי בישים מחדש של המשלט כמה כיתות של לוחמים, שונות זו מזו בחומר ה אנושי שלהן, בגיל, במסורת הקרבית, במוצא החברתי ובניקה למסורת האי דיאית. הכיתה הראשונה של גידי היא למודת הקרבות. עיפה ומעוררת ב מקצת כל אחד — ובעיותיו. לא כן הכיתה של דגוס, שהיא חלק מהמתלקה של יצחקלה. זו מורכבת מלוחמים מ מושמעים, יציבים, — פלמחאים וביהן הוא מעמיד את הכיתה הצעירה של יאקוש, ממחלקתו של זאביק. הללו הם עדיין צעירים ורכים. בשבילם המלחמה והגנב הם רומאנטיקה. אישיותם היא עדיין היולית, ואצל אחדים קשה אפילו להבחין בין אחד לחברו. כאן בשדה הקרב מתערטלות האגדות, והצעירים הללו מתבגרים מהר.

הפגישות, החיכוכים, העמידה השונה בקרב ליד התגובות הדומות של פתח, רצון החיים, רעה, אהבה וכיו"ב — מכניסה מעין חילוף של מחשבות ומ אבק של מסירות שונות. הרקמה האליה מהגונות במקצת. מקבלת נשימה, עמוקה יותר. יתר על כן. עם כל הרושפות, המחוק, האימה שבאווירת המשלט ואתה אולת יד שבועמיה בידים ריקות מול מרגמת ומשוריינים המעסיקים את הרגשת המט בר בלב רבים, — רוחם המשלט חיר גיות רבה, ביתוד שואבים הם און והר גשת תפארת הנוף הלילי, אמנם בגחכי הכוכבים יחלכו על פי המיתולוגיה, עהרי בנים הם לעם שתורתו השגאה עליהם את עכורים, אבל הם נושמים במלוא ריאותיהם את ריחות הארץ הזאת, נצמדים לאדמה, מתגעגעים לקציר ולצביר באיברים מורששים בקרקע מר

ומיד גם זה נדרס תרפס בחול רטוב שמכניסים מבחוץ — — — נכון, — אומר רפי — גם אצלנו הכל תמיד לפני תמיד כאילו בחבט זה לפעם אחרת, לימים יבואו, ומא מינים בוחם, בימים יבואו. (ויש תכ ניתוח!) תמיד חיים בזהק. תמיד פנוף על הבית שוט, תמיד הוא על סף הנה — הכל — נופל, המשק נתרב, הפרות גזענות, הלול מתמוטט, חיר קות נשרפים — האל יודע מהו מחר, — אומר רפי — מתכים ליום מחר. משהו נעלם, עיחד וחרש, עבר דת אלוהים של יום מחר. היום והחם. היום האלוהי: בלי גוף וכלי דמות הגוף, מעולם לא ניסחתי את הדב רים כמותי, — אומר גידי — כשי מנסחים אותם הם נראים חמורים פי כמה. ואיני יודע אם אמנם צד כדי כך, הדברים כל כך יודעים, וכל כך זומים בכל מקום עד שמשונה שאחת אומר ולא אני. (כ' א' עמ' 346) כך מצטיירים הייהמשב בחיירות, עד צתה — מעיד רפי — לא היה זמן לחשוב על כך. ולא היה מרחק להתבונן. כאן, פתאום, מתחילים לח בים ולראות דברים, שקודם רק וחי גשתי, בלי לדעת, מבני המושב רפי הוא היחיד החרשב בכל זאת, בלב שלם לשוב הביתה, אחת, הוא את השדות, המרחבים, ריח האדמה וה עיקר חושב הוא, שלא טבע הדברים הוא, אלא טבע העושים, ואפשר גם לעשות אחרת ולתקן. מוכן הוא לט סור את עצמו ללא שיוך למשק, אבל שיהיה יפה, בלי מסכנות, בלי הקב צנות, בלי צורת עבד מחונת. (שם, עמ' 347) לא כן אחרים, הם, אין להם לא הכוח ולא הזיגון של רפי, כאן בחיירות גוהרם שיוך המשקל והנפשי, נחקצרת הנשימה יצמוט כ פיים לטוט למרחבים.

הנה עומד המסכף יאקוש, שמו לפני נפילתו בקרב, וחתם חתמי על צרות האדם שבחי הכפר, כי שולם הפלך של הכדאיות, ועל דרך אר בת כלל, הוא רוצה לטוט ולשלוט בעולם בלי מסרה, בלי הכלית והי חשבות, המשק אל אבא בו חשקו עשירים שנות ששל, ללא רגע של יח וה וסיסוק, מבחילי, מוזיק, את לי ולעשרים השנה מי שאל את פי, יש לי השמונה עשרה של השבת על עשירים הבאות שלי, לאז אמ יוד לי שטנה עשרה שלי, זה מה שיש לי, רק זה, ואני רוצה לעשות בעד נותי ככל שסוב בעיני, או שלי, רק שלי, לא יכול לשאת לשלום את (המשך בעמוד 6)

דור במבחן

(סוף מעמוד 5)

חינו נשרפו על המשק. נשרפו. נשרפו. מי ביקש ממך לשרוף. ואם שרפת אל תבכה. אני שונא את המשתלם. אהב רק את היפה. כמו רוח סרצים אחיה. כמו גשם סוחף. עד צואר. ומעל צואר. ובידיים וברגליים. ובשום אופן לא בקצת. או במקצת. אלא כולי. כך אני רוצה. כך לי, בכלי. בכל כולי — וככה! לא רוצה להיות שור קשור. לא רוצה רתמה. רוצה ללכת ולא להירסחב. ורוצה בעינים פקוחות לתת את כולי בשפע. בבזבז. ובשום אופן לא בקימוץ ולא בחיסכון (כ' א' עמ' 437).

רוח קורעת המלחמה. — מהרהר רמי על יאקוש — פורמת ומשאירה חשופים בעולם. כזהו יאקוש. הוא עדיין לא אמר את שלו. לא. רוח הסערה האכזיסטנציאליסטית הפועמת בו יכלה עוד להכניסו לולא נפל אל בין שורות הלוחמים לחברה חדשה. במשך הזמן יתרסן. יקרום עוד חדש. לא כן ציבני. זה סיים את חשיבנותיו המצפוניים עם החברה. עם עצמו. לועג הוא לבני הדואג לעתיד גרעין ההכשרה. עבר הזמן של ההכשרה ושאר המעשיות. משחקי ילדים גם אני שיחקתי קצת. ודי. חטוף לך לפני שיחטפו הכול. נגמרת המלחמה ואני משיג לי „סופרווייט” ותחפשו אותי על כביש תלאביב — חיפה. אקח אתכם טרמפ. בתנאי שלא יושבת כבר אצלי טרמפיסטית הארי דיאה הגדולה? מי אומר שכלי זה אי־אפשר לחיות? והאם אינם בורחים אותם בחורי ישיבהנפש מעצם החיים? האם יודעים הם לאהוב בחורה כר אוי ולהילחם כראוי בקור לבני? הוא למד את הסכניקה כיצד מתכוונו גים למלחמה ומבקש להנחיל תורתו ליאקושים. לא הספת אומץ, אלא דרך מעשית. שוחטים קודם חתול, כלב, חמור ואחר כך איזה ערבציק המזדמן בדרך. כן. נוטים לשכוח שצבא אינו טקסים, אלא „ארגון לרצוח אנשים. ואם כבר — אז כבר.”

ואולם לא רק לאלה נחסמה דרך השיבה הביתה. גם בני הקיבוץ ובני ההכשרה מתלבטים קשה. מבין בני הקיבוץ. נחום הוא היחיד החושב על הבית כעל קן מבטחים. בו ישוב וימצא את גליה שלו ויחד יחזור לחיים השלוחים וישכחו את בלהות המלחמה. נחום הוא פשטן. אביביו זורחים ופורחים. אין הוא מוצא סתירה בין המעגל המשפחתי הקטן לבין המעגל החברתי הגדול. אהב הוא את הצוותא: „נפלא כשהולכים יחד, ולא כל אחד לבדו” מהרהר הוא. אין הוא נתון לחיטוטים. „מה בעצם לי ולתל המחורבן ההוא — שואל הוא את עצמו ברגעי החרדה לחיי עם ההיכנות לכיבוש המשלט מחדש, אך הוא פוטר את עצמו בתשובה מתחמקת. „למה הוא חשוב מכל חיי? חשוב כנראה. לי אין כוח לדעת, אבל זה אינו ראיה. המלחמה צוררה בו פחדים, אך לא בעיות ותסביכים.

לא כן קובי, בן הקיבוץ, ובני חבר גרעין ההכשרה. הללו חצויים בנפשם, ודרכם הביתה זרועה מוקשיים. קובי הוא כולו יוצא דופן. צעיר, שנולד וחי כל שנותיו בקיבוץ — ומרגיש זרות בין אנשים, אי־נוחות מתמדת. תמיד הוא שואף למרחבים, לאין סוף, ללכת לקראת הבלתי־ידוע. הוא נושם עמוק את ההזיה רק בהיר תו בחוף, בדבקו באדמה בה הוא זרע את המוח. אי השקט מוצא פורק־מה בכתיבת שירים, אך גם הללו אינם מרחיים את הצמא. בקיבוץ הוא מרגיש מתנק. לא מתנכר הוא למפעל, יודע הוא את ערכו, אך אין זה מפעלו. לא הוא יצר את הברא־שית הזאת, האש שהתלקחה והציתה לבבות — לא היתה אשו.

קובי סובר, שכל נוער צריך לחור לל את המהפכה שלו ואילו כאן נס־תימו עידני המהפכות. הגיעה שעת הנגשמה. כאן כבר הגו והרו את הכול, עד סוף הדורות, מעיר הוא באירוניה, הקימו עולם חדש — ואין עוד מקום לבעיות. ואילו בשבילי הכול רק מתחיל. „הרבה דברים שלי כם בחזקת ודאי. אמת אחת ואין בל־תה, — לי אין מה לחשוב עליהם — אבל כשמש אינם ברורים לי. ברור כשמש נראה לי, שעלי, אלוהים אדירים, למצוא. שעלי, סוף־סוף למצוא, וקודם לזה — ללכת לחפש, להיות בדרך, בדרכים, לקראת, הולך ולא חונה, נודד ולא יושב, יחף ולא מנועל, חסר ולא בעל, ריק ולא מלא, ומי יודע מה, ואנה, ומתי, מי יודע מה לפני — — —”

אכן, כמו שדור האבות מרד בא־בותיו שכח את תורתו (עמ' 548) ויצר את מפעלו, וחי בכל ישותו את היצירה החדשה, את אגדת חיו, — כך יצטרכו גם בני הקיבוץ למרוד וליצור להם עולם משלהם. לדעת קובי — אין מזה מנוס. ועד אז, משחק (הוא) את החיים בו להאמין בתפי־קיד (עמ' 871).

וקובי הולך מרצונו הטוב לקראת המוח. דומה לו ושונה ממנו הוא בני. אין הוא פיטן מתבודד, אלא איש המתח והפטוס החברתי. הוא בא אל המל־חמה שלם יותר מקובי. כאן נהרג חברו לידו והוא מאשים עצמו במותו. (התכופף — וההוא חטף את הכדור). כאן שפך דם הרבה, ואי אפשר לו י־הפך לשוב אל החיים מתמול שלשום. לא. צריך ליצור עולם, בו לא יהיה עוד צורך במלחמות. כיצד? שמא על־ידי הגשמת הסוציאליזם? לא. גיבורי יו־הר אינם יודעים הרבה על כך, ואלה שמהרהרים לפעמים במארקסיזם, הרי בדרך אירונית (עמית). כך נשאר בני עם לבטי הפאציפיסטיים, שאינם משכנעים ביותר.

גם בני אינו יכול לשוב הביתה, השיגרה של החולין מבהילה אותו. יקובי מותח הוא ביקורת על הקיר בוך, על שדמונה של תרבות ישראל, על שביעת הרצון מן היש, על השפ־רנות, ההסתגרות, אהבת הנכסים ה־חמריים ודלות הרוח, השבוע וכר. ואי־על־פירכן מחליט הוא, כשיגיע ה־יום והוא יעזוב את שדה הקרב וה־שלום יקום בארץ — לצאת להתיש־בות בצקלג. כאן להתחיל אם הב־ראשית שלו.

בשתי הדמויות הללו, בקובי ובבני, השקיע יוהר הרבה מלהטו, מהירוהר ריה, מדברי הביקורת על בעיות חיינו, על המלחמה, הקיבוץ, תרבות ישראל, חינוך הנוער וכיב, הדמר יות חיות, אך בשטף הזרהורים שלי הם ודיבוריהם יש ומיטשטש הגבול בין הפובליציסטיקה והבלטוריסטיקה. פשוטה יותר היא דרך השיבה של עמיתי, חובש הכתה, בודדויו המ־מושכים — והמשכנעים מכידים אנו. כיצד יעבור את הדרך מן הקולקטיב אל קן חייז הפרטיים: לילך שלו והמוסיקה, — וכך ייכנס למעגל הק־טן ולמעגל הגדול של החיים. דמות שהבטיחה להיות גדולה תה־מונית, אך נשארה כגדי הדרכים, הוא ברזילי. בכלל את הדמויות הש־שוטות יותר, השלמות עם ייצודי הדרך כגון יצחקלה, יודקה ואשילו דגוס — איתם הוא רק מעלה בחיכות. אך נפשם נשארת סגורה וססוגרת. את דגוס כמס־כף תיאר ישה, אך את הסוד של חייז האישיים, — שפר עמו, בכלל רבות הדמויות, שיזהר העלן מעמק הרפאים, נתן להם חיים, טבע בוק תחי דיקון, צורר בנו סקי־רנות — וסגר עליהן לעד. הכאלה חיי פני הדרך ההוא? (עוד מאמר יבוא)